

KONTAKTUSJELENSÉGEK ÉS ETIMOLÓGIA

SIPOS MÁRIA

1. Bevezetés

Az etimológia egységesnek tekinthető elvek és módszerek szerint működő tudományán belül – nem beszélve ezúttal a különböző korszakokban fellépő irányzatokról és hangsúlyeltolódásokról – természetszerűleg alakultak ki bizonyos eltérések a vizsgált nyelvcsalád, nyelvág, nyelvek adottságaitól függően. Más eljárások kerülnek előtérbe, illetve más célok fogalmazódnak meg a különböző szakaszaiban jól dokumentált nyelvek esetében – ilyen például a latin és a jó néhány neolatin nyelv (vö. Lloyd 2005: 1285) –, és ismét mások olyan nyelvcsaládokban, amelyekben írásbeliség hiányában kizárólag a rekonstrukcióra lehet hagyatkozni. Ugyancsak más, kiegészítő módszerek szükségesek, ha olyan nyelvek szavainak keressük a közös előzményét, amelyek a relatív alapnyelv felbomlása után kapcsolatba kerültek vagy kapcsolatban maradtak egymással, és e kontaktusoknak az etimológiai anyagra nézve is vannak következményei.

Az osztják és a vogul nyelv¹ bizonyos nyelvjárásai – egyrészt az északi vogul az északi osztjákkal az Ob folyó alsó folyása és a nyugati mellékfolyók mentén, másrészt a (mára már kihalt) déli osztják és a keleti vogul nyelvjárások a fenti területtől délebbre, különösen a Konda folyó vidékén – hosszú ideig érintkeztek egymással. A sematikus ábrán a két nyelvet „elválasztó” vonal egyben az érintkezés „helyét” is szimbolizálja:

vogul nyelvjárások		osztják nyelvjárások	
NY	É	É	
D (TAVDAI)	K (KONDAI)	D	K

Ezek a kapcsolatok egyrészt olyan – jobb szó híján – „szóegyezéseket” eredményeztek, amelyekről nem egykönnyen lehet eldönteni, hogy a két nyelv közös előzményére, az obi-ugorra visszavezetendő etimológiával (vagyis primér egyezéssel) van-e dolgunk vagy átvétellel. Másrészt a bizonyosan obi-ugor kori innovációkban is jelentkezhet deviancia. A több mint 200 obi-ugor kori etimológiának kb. 10 százalékában mutatható ki, hogy a szó hangalakját, jelentését vagy mindkettőt befolyásolták későbbi nyelvi kapcsolatok (Sipos 2002, 2003a).

¹ A két nyelv, illetve népnév esetében ma már a tudományban is a hanti és a manysi elnevezés használatos, különösen, ha mai társadalmi vagy nyelvi helyzetükről van szó. Az etimológiai szakirodalom még tartja magát a régebbi elnevezések használatához.

Mivel az obi-ugor nyelvek hangtörténete alaposan kidolgozva áll rendelkezésre (GOV, OKT), és a szabályos hangmegfelelések bizonyító anyaga is össze van gyűjtve,² az esetek túlnyomó többségében nem jelent problémát annak eldöntése, hogy obi-ugor etimológiákkal vagy szókölcsonzással állunk-e szemben. Előállhat azonban olyan helyzet is, amikor hangtanilag nem különül el e kettő. Ilyenkor tipikusan a jelentések is közel állnak egymáshoz, vagyis a szemantika sem segít a mérlegelésben.

Általános vélemény, hogy az etimologizálásban az objektivitás – tekintve, hogy a jelentéstani változások törvényszerűségei sokkal kevésbé vannak kidolgozva – leginkább a hangtani kritériummal függ össze, a szemantika legfeljebb támogathatja az elképzelést (vö. Lloyd 2005: 1287). Minden más kritérium ennél is kisebb súllyal esik latba, illetve az alkalmilag kínálkozó fogódzók³ legfeljebb alátámaszthatnak valamilyen etimológiai elképzelést, de önmagukban nem perdöntők. Az alábbiakban – konkrét problémát tárgyalva – arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen szempontokat és milyen súllyal lehet figyelembe venni a problémás obi-ugor etimológiai felvetések megítélésakor.

A tárgyalt példában is egy több szempontból kérdéses etimológia kapcsán keresek fogódzókat a primér egyezések és a későbbi átvételek elkülönítésére. Ez egyben próbája lesz annak, lehet-e egzakt kritériumokat találni a döntéshez.

Maga a tárgyalandó etimológiai felvetés nem új, több mű említi az összetartozás lehetőségét (DEWOS 490, GOV N°. 748 – a rekonstruktumok nélküli, azaz a nem szabályos hangmegfeleléseket bemutató – második részben). A felvetésekben közös, hogy egy osztják és két vogul adatsorra utalnak. Az összevetés előtt hangtani és szemantikai problémák miatt a vogul és az osztják oldalon külön is át kell tekinteni az adatokat.

2.1. Az osztják adatok

Az adatok alább nem morfológiai szempontból vannak listázva mint a szótárban, hanem nyelvjárásonként. Néhány északi dialektusban összesen kilenc előfordulást említ a DEWOS, melyek között a tőszón kívül ellátó- és egy fosztóképzős alakok vannak:

Syg *laim kalyeng niring juos* (Reg. 3^b 44 /399/)

Kaz *χολ* 'признак, Anzeichen'

χολál *āntom* 'es ist nichts von ihm zu sehen und zu hören'

χολáli 'unberührt (Ort, wo vorher niemand gefischt oder gejagt wird)'

majpər jəš-χολ kür-χολ wəjətsəm 'ich habe Bärenspuren gefunden' (KazSt)

χολəη tāχi 'Ort an dem jemand einem zuvorgekommen ist (=bezeichnete Stelle)'

mə ǰäš-χal'em, kur-χal'em 'mein Handzeichen, mein Fußzeichen (sagt der Bär von seiner Spur)' (Páp³ 79)

laɟəm-χal'i ɟan ɟoɟan 'kurzer Fluß mit Axt-Zeichen' (Páp³ 95)

Š *χetaη: tajəm χetaη jirəη juš* 'Jagdpfad mit Axtzeichen und kerben (an Bäumen)'

Ni *χəttə* 'unberührt (Ort, wo vorher niemand gefischt oder gejagt wird)'

² A GOV adattárában.

³ Erre egy példa: Sipos 2003b.

A szó előfordul továbbá Honti László szójegyzékében (Honti 1982: 46), a Popov által lejegyzett obdorszki adatok között: *χal* 'Nachricht, Gerücht'.

Ami az osztják vokálisokat illeti, a kazimi nyelvjárásból származó adatok kétféle magánhangzót mutatnak, ha Pápay lejegyzését következetesnek fogadjuk el: *χαλ* vs. *χαλem* (DEWOS, Páp³ 79), ahol az utóbbi szóban szereplő *a* ugyanazon szöveg más szavaiban redukált *ä*-t jelöl. Ugyancsak redukáltnak tartja a magánhangzót Honti is Popov adatában. Külön magyarázatot igényelne továbbá a *Š χetaj* adat első szótagi magánhangzója is. Nehéz lenne tehát megadni a vokálisok közös előzményét, a konszónánsokkal azonban nincs probléma.

2.2. A vogul adatok

Részletesebb állásfoglalás nélkül számos, az obi-ugor nyelvek etimológiáit és hangtörténetét tárgyaló műben felbukkan a két vogul adatsor valamiféle kapcsolata (Kannisto 1919: 103; Steinitz 1955: 151; DEWOS 490; GOV N° 748; WWb 74b, 90a).

Kannisto egymás után (külön bekezdésben) tárgyalja az alábbi szavakat mint hasonló hangmegfeleléseket tartalmazó adatsorokat, de – feltehetőleg szemantikai okokból – nem kapcsolja össze a kettőt:

KU *χāl*, KM KO *kāl*, P *kil*, LO *kχil*, So *χil* 'kenntnis, spur, zeichen'.

illetve:

TJ *kāl'tāλ*, TČ *kāl'tēλ*, KU *χāl'tā_ol*, KO *kāl't^oāl*, P *kil' t^oāλ*, VN *kil'tāλ*, VS *kēl'tāl*, LU *kāl'tāl*, LO *χil'tāl*, (seltén) *χāl'tāl*, So *χil'tāl* 'ohne stimme, lautlos' (Kannisto 1919: 103)

Steinitz nem választja el kategorikusan e két jelentéshez tartozó adatokat a vogul vokalizmusról írt monográfiájában (Steinitz 1955: 151), hanem Kannisto (fent bemutatott) LO adatait példának hozza fel a LO és a So dialektusban megfigyelhető *i ~ a* váltakozásra (és további három ilyen példát említ), majd a felsorolás után utal Kannisto 'Zeichen, Spur' (sic!) jelentésű adatsorára, amelyek az ösvogul veláris *ʃ fejleményeként jelennek meg (292), és Kannisto fosztóképzős 'ohne stimme, lautlos' jelentésű adatsorára is, amelyek ugyanezen ösvogul hang folytatásai között mint szabálytalan hangmegfelelések jelennek meg (294). Honti László obi-ugor magánhangzó-történetében (GOV 30) nem sorolja be a szabályos megfelelések közé. Az osztják nyelv dialektológiai és etimológiai szótára is Kannisto két külön adatsorára mutat rá a szó származtatása kapcsán (DEWOS 490).

Kálmán Béla sem vonja össze a kettőt Munkácsi anyaga alapján írt szótárában (WWb). Továbbá amellett, hogy utalnak egymásra a hangalakban és jelentésben feltűnően hasonló szócikkek, valamilyen összefüggést sejtetnek egy harmadik vogul szócsaláddal is. A szótárban jelölt összefüggéseket az alábbi ábra szemlélteti:

vog. $\chi il'$ ~ $\chi al'$	\leftrightarrow	
'jel, nyom, ösvényjel'		
$\uparrow\downarrow$		
vog. $\chi il'$	\leftrightarrow	vog. kal'
'zaj, hír, hang, jel, nyom, üzenet'		'nesz, zaj, hang'

Az alábbi táblázatban az áttekinthetőség végett a vogul adatok gyűjtő, nyelvjárás és morfológiájuk szerint rendezve láthatók. A nyelvjárások oszlopában bal oldalon a dialektuscsoportok összefoglaló nevének – ami az égtáj szerinti elhelyezkedést tükrözi – rövidítése található, jobb oldalon pedig pontosabb, falu- vagy folyónévvel megadott (al)nyelvjárás, illetve gyűjtőpont. Az egyes adatok annak a nyelvjárásnak vagy alnyelvjárásnak a sorában szerepelnek, amit a források megadnak. A WWb adatai között a képzőkkel ellátott adatok (2. és 4 oszlop) jobbra vagy balra vannak igazítva aszerint, hogy ellátó vagy fosztóképzős alakok-e (amint a fejlécben is).

nyelv- járás	Munkácsi – Kálmán (WWb)				Kannisto	
	jel, nyom, ösvényjel	jelű, jeles, megjelölt jeltelen, nyomtalan	zaj, hír, hang, jel, nyom, üzenet	beszédes csendes, kihalt, néptelen, nyomtalan'	Kenntnis, Spur, Zeichen	ohne Stimme, lautlos, ruhig'
É LO So	$\chi il'$ ~ $\chi al'$	$\chi il'ij$ $\chi il'tal$	$\chi al'$	$\chi il'tal$	$\chi il'$ $\chi il'$	$\chi il'tāl$ / $\chi al'tāl$ $\chi il'tāl$
Ny LM P VN VS LU		$khal'ëŋ$	$\chi i\Lambda$ ~ $khj\Lambda$	$khal'ëŋ$ (LM) $khal'tal$	kil'	$kil't\Lambda\Lambda$ $kjil't\Lambda\Lambda$ $kel'tāl$ $k\Lambda l'tāl$
K KU KM KO					$\chi \Lambda l'$ $k\hat{\epsilon} l'$ $k\hat{\epsilon} l'$	$\chi \Lambda l' t\Lambda l$ – $k\hat{\epsilon} l' t^o \Lambda l$
D TJ TČ				$khal'tél$		$k\Lambda l't\Lambda\Lambda$ $k\Lambda l't\check{\epsilon}\Lambda$

Az összekapcsolásnak a kutatók valószínűleg jelentéstani akadályát láthatták.⁴ A '(z ösvény)jel' és a 'nyom' összetartozása elképzelhető lehetett számukra, hiszen noha az egyik önkéntelen, a másik szándékolt, mindkettő valakinek vagy valaminek a helyszínen jártáról árulkodik. Ebből a 'hír, tudomás' fejlemények is levezethetők.

Ezt a feltételezést a következő – vogul – analógiával lehet alátámasztani:

N *asèn*, P *àsèn* 'hír, jel; Kunde, Kenntnis, Zeichen' (WWb 51b)

A szótárban idézett mondatok arra utalnak, hogy a fenti szó eredeti jelentése ugyancsak 'bevágott útjel' volt:

N *tīt sayīlaxtim asnätä āli* 'hier ist sein Zeichen (in den Baum eingeschnitzt)'

N *χätte taw jol-rošes, nē-mat asnätä ātim* 'er verbleibt irgendwo, wir haben keine Kenntnis, davon, wo er ist'

P *täu masä at khōlkhati, āsnä, ātim* 'von ihm ist nichts zu hören, es gibt keine Nachricht von ihm'.

A kérdés ezek után az, hogy a 'nyom, bevágás' jelentésnek lehet-e 'hang' fejleménye is. Ez, minthogy megvan a 'hír' jelentés is, végső soron nem tűnik elképzelhetetlennek, de analógiával mindeztidáig nem sikerült alátámasztani.

Összefügghet-e ez a szócsalád vagy a kérdéses jelentés a WWb-ben található harmadik – 'nesz, zaj, hang' jelentésű – szócikkkel, ahogy a szótári utalások sugallják?

É *kal* 'nesz, zaj, hang',

kal'nä ~ kāl'nä 'hang, kiáltás',

kal'ij 'zörgő'

Ny LM *kal'en ~ kal'en* 'hang, kiáltás', *kal'ental ~ kal'ental* 'hangtalan'

LU *kal'en* 'hang, kiáltás'

P *khāl'en* 'hang, kiáltás'

K *khāl'en* 'hang, kiáltás'

T *kāl'ni* 'hang, kiáltás'

A magánhangzó, amint a szókezdő mássalhangzó mutatja, palatális volt eredetileg. Magyarozatképpen felvetődik, hogy a két szó(család) palatoveláris pár lehet-e, illetve, hogy a hasonló hangzású szó jelentése hatott-e a vizsgált szócsalád jelentéseire. Mindkét ötletre igaz, hogy ilyen adatoltság mellett sem cáfolni, sem bizonyítani nem lehet, ezért a továbbiakban nem foglalkozom velük.⁵

⁴ Mindkét gyűjtő anyagára igaz, hogy az összetartozónak tekintett adatsorokon (ami a WWb-ban a táblázatban két-két egymás melletti oszlop, Kannisto esetében pedig az utolsó oszlop) belül van váltakozás.

⁵ Mivel képző nélküli alakban csak az északi nyelvjárásban adatolt, ez a morfológiai és hangalaki különbség csökkenti a szóvegyülésszerű összefüggés esélyét.

3. A vogul és az osztják szavak összetartozása

3.1. Hangalak

A konzonánsok tökéletesen megfeleltethetők egymásnak, vagyis támogatják a közös előzményből való származást. Mivel azonban a Ni Š **l > t* változás relatíve új,⁶ nem feltétlenül zárja ki a kölcsönzés lehetőségét sem (vagyis a vogul szó az **l > t* változás előtt is bekerülhetett a közép-obi osztják nyelvjárásokba).

A magánhangzók nem kapcsolhatók gyakori megfelelésmintákhoz. Az osztják és a vogul adatok vokálisai – talán leginkább – hosszú veláris **ɣ*-ből magyarázhatók. Azonban ezekben az esetekben a vogul folytatások általában hosszúak szoktak lenni, amelyek között nem fordul elő veláris *j*. Ez a hang nem része pl. az északi vogul fonémarendszernek, csak variáns, így a vizsgált szavakban velarítása adódhat egyszerűen a *χ* szomszédságából (Riese 2001: 12–3).

Összegzésként elmondható, hogy a konzonánsok egyeztetetősége alátámasztja az etimológiai összetartozást, de nem zárja ki egy viszonylag régi átvétel lehetőségét sem. A magánhangzók megfelelései nem szabályosak sem a vogulon, sem az osztjácson belül, így a primér egyeztetést sem támogatják. A vogul > osztják irányú kölcsönzést azonban nem zárják ki. Valószínűleg a Š osztják alak is egy szomszédos keleti vogul forma átvétele (ezt azonban vokalizmusát tekintve hasonló szókölcönzéssel lehetne alátámasztani).

A következőkben a vogul > osztják irányú kölcsönzéssel szemben vagy mellett keresek érveket.

3.2. Jelentés

Szemantikai téren látszólag semmi probléma nem lehet, a vogul és az osztják jelentések megnyugtatóan hasonlítanak. Ugyanakkor legalábbis ritkának kell tartanunk, hogy a jelentések ilyen közel állnak egymáshoz: szemantikailag (és a szövegkörnyezetet tekintve is) minden egyes osztják adat párba állítható egy vogullal (az osztják adatok forrása minden esetben a DEWOS):

osztj. Kaz *χάληγ táχι* 'Ort an dem jemand einem zuvorgekommen ist'
vog. So *χίληγ wōr* 'Ort im Walde, wo jemand gejagd hat' (KLE)

osztj. Kaz *χάλλι* 'unberührt (Ort, wo vorher niemand gefischt oder gejagt wird)'
vog. N *ēlēmχālēs χίληγ mā* 'Land, wo keine Spur von Menschen zu finden ist' (WWb)

osztj. Kaz *χαιəm-χαι* 'kurzer Fluß mit Axt-Zeichen'
vog. N *ēlēmχālēs χαιχίληγ χαιχίληγ χαιχίληγ* 'ich finde die Zeichen der Axt der Menschen' (WWb)

osztj. Kaz *χάλλ άντəm* 'es ist nichts von ihm zu sehen und zu hören'

⁶ Honti 1984: 27.

osztj. (Popov) *mŋŋim tɛl'na nɛmaza xal' antóm* 'nachdem er weggangen ist, ist keine Nachricht mehr von ihm zu hören'
 vog. N *χal'ä äli* 'man hat Kenntnis von ihm' (WWb)

Amennyiben primér egyezésről van szó, mindkét nyelvben hajszára ugyanazon jelentésváltozásoknak kellett lezajlaniuk: 'jel' → 'nyom' → 'hír' → 'zaj', 'hír' → 'tudomás' – és másnak nem. Valószínűbb, hogy ezek az osztják szavak ilyen jelentésekkel átvételek a vogulból.

3.3. Morfológiai változatosság

Morfológiailag nagyon hasonló a vogul és az osztják adatsor: más szóval az osztjában egyetlen olyan képzőt nem találunk (ti. a vogul képző osztják megfelelőjét), ami a vogulban ne lenne meg – és viszont. Ez, ha ritkán fordul is elő primér egyezésben, azért ezt a származtatási lehetőséget sem zárja ki. Másrészt *ö n m a g á b a n* nem utal az átvétel irányára, tehát ugyanúgy lehet vogul > osztják, mint osztják > vogul kölcsönzés.

3.4. A szó a két nyelv szókincsében

Az osztják előfordulásoknak szinte mindegyike (verses!) folklórszövegekből származik, ahol köztudomású egyrészt a kötött formulák nagy száma, másrészt gyakori az ugyanazon vagy nagyon hasonló formulák megléte mindkét nyelvben (mintha tükörfordítás lenne):

Syg *laim kalyeng niring juos* 'fejszejeles, karós ösvény' (Reg. 3^b 44 /399/)⁷
 Kaz *λajəm-χal'i űan įoŷan* 'kurzer Fluß mit Axt-Zeichen' (Páp³ 95)
 Š *χeŷan: tajəm χeŷan jirəŋ juš* 'Jagdpfad mit Axtzeichen und kerben (an Bäumen)'

A medvekultusszal kapcsolatos szövegekben, a medveműnyelv részeként is dokumentálva van, amely szintén arról nevezetes, hogy az északi vogul és északi osztják területeken a szertartások részleteitől az énekelt szövegek megfogalmazásaiig nagyon hasonló:

Kaz *məjpər įəš-χəl kür-χəl wəjətsəm* 'ich habe Bärenspuren gefunden'
 Kaz *mə įəš-χal'em, kur-χal'em* 'mein Handzeichen, mein Fußzeichen (sagt der Bär von seiner Spur)' (Páp³ 79)

A vogulban egyetlen adat arról tanúskodik, hogy a szó alapjelentésének van kisse tágabb használata is:

vog. N *χiləŋ kwol* 'Hütte, wo die Frauen in ihren unrein Perioden wohnen'

Egyik alakjában vagy jelentésében sem található meg Rombandeeva orosz–vogul szótárában sem (Rombandeeva 1954).

⁷ A DEWOS-ban megadott helyen nem szerepel ez az idézet, ezért fordítása tőlem származik – S.M.

A szóbanforgó hanti adat nem található meg a színjai hanti tőtárban (Ruttkay-Miklián 2009), amely nem folklórnyelven alapul, és nem fordul elő a modern kazimi hanti–oroszlótárban sem (Szolovar 2006), ami összhangban van a folklórnyelvi használat feltételezésével.

Más 'bevágás, útjel' jelentésű szó nem található a vogul szótárban. Ami az osztják nyelvjárási és etimológiai szótárt illeti, ilyen jelentésű szó a 1566–1567 hasábokon található. A Ni Kaz *wəŋχ-*, Sy *wəŋχ-*, *wəχ-* 'behauen, (mit der Axt z.B. e. Balken)' többől képzett Ni Š Kaz *wəŋχəp*⁸ jelentése 'zarecka, Kerbe an e. Baum als Wegzeichen', de számos nyelvjárásban van 'vájófejsze' jelentése is. Ugyanezt az adatot említi a kazimi szótár is 'отметка, запыѡка' jelentéssel (Szolovar 2006: 39). A színjaiban a szón összetett képző van: *wəŋχəpsa*,⁹ és mint 'fejszével élő fába vágott útjel' (Ruttkay-Miklián 2009) használatos. Ehhez hasonlít a képzőbokr tekintetében sok déli hanti adat. Az alapszó az egész hanti nyelvterületen ismert, a szócikk tömegesen hozza számtalan nyelvjárásban a változatos képzőkkel létrehozott derivátumokat, ez lehet az általánosan használt szó az említett jelentéssel.

3.5. Elterjedtség

Az elterjedtséget két nyelv viszonylatában nem szokták különösebben vizsgálni, a vogul és az osztják esetében azonban elengedhetetlen.

A vogulban a szó elterjedtsége nem speciális: vagy az eredeti vagy a későbbi jelentésével, de gyakorlatilag a nyelvterület egészén ismert. Az osztjákban ezzel szemben az északi területekre korlátozódik, ahol a nyelvi kapcsolatok kétségtelenül szorosak voltak a vogullal. Ez a képlet elméletileg elképzelhető primér egyezés esetén is, de erősen támogatja az átvétel lehetőségét is.

4. Összegzés

A fentiekben hangalakjukkal és jelentésükkel valamilyen kapcsolatot sejtető vogul–osztják adatsorokat vizsgáltunk.

Elsőként a szóba jövő vogul adatok viszonyának tisztázására volt szükség. Valószínűleg összetartozó, bár vokalizmusát tekintve homályos vogul szócsaláddal állunk szemben. Az obi-ugor korra történő rekonstrukciónak, vagyis a vogul–osztják adatok primér egyeztetésének is hangtani nehézségei voltak. Mivel sem a vogul, sem az osztják oldalon nem tiszták a megfelelések, az obi-ugor előzményt sem lehet biztonsággal kikövetkeztetni.

A másik magyarázati lehetőség a szóátvétel, aminek nincs hangtani akadálya. Ezt a feltételezést az alábbi megfigyelések támasztják alá:

(a) A jelentések feltűnően egybevágnak; pontosabban az osztják jelentések rész-halmazát képezik a vogulokénak (másképpen: nincs dokumentálva olyan osztják jelentés, ami a vogulban ne létezne). Ez vogul > osztják irányú kölcsönzésre utal.

(b) Az osztják és a vogul képzett származékok rendre megfelelnek egymásnak (vagyis: a tőszón kívül csakis ellátó és fosztóképzős alakokat találunk mindkét nyelvben). Ez mindkét irányban megengedi a kölcsönzést.

⁸ Sauer 1967: 57–62.

⁹ Sauer 1967: 73–6.

(c) Az osztjákban bizonyára folklórnyelvi szóval állunk szemben – ismerjük a vizsgálttal szembeállítható, a nyelvterület egészén elterjedt, általánosan használt szót; a vogulban a WWb tanúsága szerint nincs más ilyen jelentésű szó. Ez ugyancsak a vogul > osztják irányú kölcsönzést valószínűsíti.

(d) a vogulban az összes nyelvjárásból adatolt a szó (több jelentésével is), míg az osztjákban kizárólag olyanokból ismerjük, amelyekben a vogul–osztják kapcsolatok nyelvi téren, valamint a tárgyi és szellemi kultúra vonatkozásában köztudottan intenzívek (voltak). Ez is vogul > osztják irányú kölcsönzésre enged következtetni.

Mindezek birtokában – a rendelkezésre álló adatokra nézve – megalapozottnak mondható az állítás, hogy az osztják adatok átvétel eredményei az északi területeken. A kölcsönzés lehetőségét folklorisztikai, illetve néprajzi ismereteink is alátámasztják.

HIVATKOZÁSOK

- DEWOS = Steinitz, Wolfgang 1966–1993: *Dialektologisches und Etymologisches Wörterbuch der Ostjakischen Sprache*, Berlin, Akademie Verlag.
- GOV = Honti László 1982: *Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Honti László 1982: *Nordostjakischen Wörterverzeichnis* (Studia Uralo-Altaica 16.), Szeged, Universitas Szegediensis de József Attila Nominata.
- Honti László 1984: *Chrestomathia Ostiaca*, Budapest, Tankönyvkiadó.
- Kannisto, Artturi 1919: *Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Wogulischen vom qualitativen Standpunkt* (MSFOu 46.), Helsinki.
- KLE = Kannisto, Artturi–Liimola, Matti–Eiras, Vuokko 1982: *Wogulische Volksdichtung. Wörterverzeichnis zu den Bänden I–VI*. (MSFOu. 180.), Helsinki.
- Lloyd, Albert L. 2005: Topics of etymological research in past and present, in Cruse, D. Alan – Hundsnurscher, Franz – Job, Michael – Lutzeier, Peter Rolf eds: *Lexicology. Vol. 2. An international handbook on the nature and structure of words and vocabularies*, Berlin – New York, Walter de Gruyter, 1280–9.
- Malkiel, Yakov 1994: Etymology, in *Encyclopedia of Language and Linguistics* 3, Oxford etc. Pergamon Press, 1168–78.
- OKT = Honti László 1999: *Az obi-ugor konsonantizmus története* (Studia Uralo-Altaica. Supplementum 9.), Szeged, József Attila Tudományegyetem.
- Riese, Timothy 2001: *Vogul* (Languages of the World / Materials 158.) München, LINCOM EUROPA.
- Rombandeeva 1954 = Ромбандеева, Евдокия И.: *Русско-мансийский словарь*, Ленинград, Учпедгиз.
- Ruttkay-Miklái Eszter 2009: *Tőtár a színjai hanti morfológiai elemzőhöz*. Kézirat. MTA Nyelvtudományi Intézet, Finnugor osztály.
- Sauer, Gert 1967: *Die Nominalbildung im Ostjakischen* (Finnisch-Ugrische Studien V.). Berlin, Akademie-Verlag.
- Sipos Mária 2002: Az obi-ugor alapnyelv lexikális innovációi I, *Nyelvtudományi Közlemények* 99, 7–57.
- Sipos Mária 2003a: Az obi-ugor alapnyelv lexikális innovációi II, *Nyelvtudományi Közlemények* 100, 245–63.

- Sipos Mária 2003b: Jelentésrekonstrukció az obi-ugor nyelvekben, in Büky László – Forgács Tamás szerk.: *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei III. Magyar és finnugor jelentéstörténet*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, 169–76.
- Sipos Mária 2005: Másodlagos egyezések az obi-ugor kori etimológiákban, *Nyelvtudományi Közlemények* **102**, 35–63.